

กลวิธีการนำเสนอโนทัศน์เชิงนิเวศในสารคดีของวีระศักดิ์ จันทร์สงแสง
The Language Strategies to Ecological Concept in Feature Writing of
Veerasak Chansongsang

เบญจมาศ พันพูนุ*ราชนันย์ นิลวรรณภา*
Benjamas panpoo*Rachan Nilawanapa*
คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม*
Faculty of Humanities and Social Sciences Mahasarakham University*
e-mail: benjamas.pan@msu.ac.th

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษากลวิธีการนำเสนอโนทัศน์เชิงนิเวศในงานเขียนสารคดีของวีระศักดิ์ จันทร์สงแสง ซึ่งข้อมูลตัวบทที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยได้เลือกเฉพาะงานเขียนสารคดีที่ได้รับการตีพิมพ์และมีการเผยแพร่ออกมาเป็นหนังสือแล้วเท่านั้น ประกอบด้วยสารคดีชุด “หลังม่านต้นไม้” (พ.ศ. 2548) และหนังสือสารคดีชุด “อีสานบ้านเฮา” (พ.ศ. 2555) ผลการศึกษาพบว่า ในงานเขียนสารคดีของวีระศักดิ์ จันทร์สงแสงได้สะท้อนให้เห็นภาพการนำเสนอโนทัศน์เชิงนิเวศ ภายใต้ภาพความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติผ่านการใช้กลวิธีอยู่ 3 ลักษณะ ได้แก่ กลวิธีทางการใช้คำศัพท์ กลวิธีทางการใช้อุปมาอุปไมย และกลวิธีทางการอ้างอิง ซึ่งกลวิธีการนำเสนอต่าง ๆ เหล่านี้ ล้วนเป็นการถ่ายทอดเรื่องราวของธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่มีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับมนุษย์ผ่านฝีมือของผู้เขียนที่พยายามรังสรรค์ความคิด จินตนาการ ความรู้ รวมถึงประสบการณ์ต่าง ๆ ลงไปในงานเขียนได้อย่างน่าสนใจ

คำสำคัญ: กลวิธีการนำเสนอ, โนทัศน์เชิงนิเวศ, สารคดี, วีระศักดิ์ จันทร์สงแสง

Abstract

This research studies the process of The Language Strategies Ecological Concept Feature Writing Veerasak Chansongsang. which the text data used in this study The investigators selected only documentary writings that have been published and that have been published as a book. Contains a documentary series "Behind the Tree Curtain" (2005) and a series of nonfiction books "Isan Ban Hao" (2012).

The results show that, In the Feature Writing of Veerasak Chansongsang. reflects on the presentation of eco concepts. Under the picture of the relationship between man and nature through the use of 3 types of tactics are : Vocabulary Strategies Methods of using metaphors and referring strategies These various presentation techniques are all about conveying the story of nature and the environment that is related to human beings through

Received: 2021-05-08

Revised: 2021-06-26

Accepted: 2021-07-04

the writing skill of the author who tries to create interesting thoughts, imagination, knowledge, and experiences into writings.

Key words: The Language Strategies, Ecological Concept, Feature Writing,
Veerasak Chansongsang

บทนำ

งานเขียนสารคดีเป็นงานเขียนที่นำเสนอปัญหาสังคมอีกรูปแบบหนึ่ง และกำลังได้รับความนิยมจากผู้อ่านในปัจจุบัน สารคดีนับเป็นสื่อที่มีบทบาทสำคัญยิ่ง เพราะเป็นรูปแบบหนึ่งที่สามารถให้ความรู้ต่าง ๆ โดยไม่จำกัดแก่ผู้สนใจ ทั้งเป็นการให้สาระความรู้ที่ให้ความเพลิดเพลิน ในการอ่านพร้อม ๆ กันไป ไม่ต้องเคร่งเครียดเคร่งขรึม เช่น ตำราวิชาการ (วนิดา บำรุงไทย, 2545: 7) ปัจจุบันนักเขียนสารคดีพยายามสรรหาวิธีการ และกลวิธีในการนำเสนอให้น่าสนใจไปตามความเปลี่ยนแปลงของสังคมและกระแสวิทยาการใหม่ ๆ อย่างไม่หยุดนิ่ง การเขียนสารคดีต้องอาศัยข้อมูล เหตุการณ์จริง เป็นวัตถุดิบในการเขียนเพื่อนำเสนอสาระความรู้และข้อเท็จจริงที่ถูกต้องแก่ผู้อ่าน ตลอดจนต้องพยายามหาวิธีการเขียนเพื่อนำเสนอเนื้อหาทางวิชาการให้ชวนอ่าน ด้วยการหยิบยืมวิธีการเขียนของนวนิยายและเรื่องสั้นมาใช้ เป็นต้นว่า การกำหนดตัวละครให้มีชีวิตโลดแล่นอยู่ในสารคดี มีสีสันน่าติดตาม ขณะเดียวกันก็เน้นการบรรยายและพรรณนาที่ก่อให้เกิดอารมณ์ และจินตนาการแก่ผู้อ่าน (ธัญญา สังขพันธานนท์, 2556 : 19) ทำให้ผู้อ่านสารคดีเกิดความรู้สึกสืบทอดกับผู้เขียน และสนใจที่จะอ่านงานสารคดีเพิ่มมากขึ้น

งานเขียนประเภทสารคดีนับเป็นงานเขียนที่นักเขียนต้องการนำเสนอเรื่องราวที่เป็นจริง มีวัตถุประสงค์เพื่อมุ่งเน้นให้ผู้อ่านได้รับข้อมูลความรู้อันเป็นประโยชน์ หรือรับทราบข้อเท็จจริงในเรื่องราวต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งงานเขียนสารคดีที่มีเนื้อหาสะท้อนปัญหาสังคม นักเขียนมีวัตถุประสงค์เพื่อถ่ายทอดเรื่องราวที่เกิดขึ้นในสังคม นำเสนอแง่มุมที่สะท้อนให้เห็นถึงปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น ทำให้ผู้อ่านได้รับรู้ถึงสภาพปัญหา ตลอดจนได้รับแนวคิดอันเป็นประโยชน์จากงานเขียนเพื่อนำไปปรับใช้ในการดำเนินชีวิต รวมทั้งร่วมกันตระหนักถึงปัญหาเหล่านั้นและร่วมมือกันแก้ไขปัญหาดังกล่าวที่เกิดขึ้นในสังคม สิ่งเหล่านี้เป็นตัวกระตุ้นให้นักเขียนสารคดีสร้างสรรค์ผลงานที่สะท้อนปัญหาสังคมในปัจจุบันและร่วมกันหาทางแก้ไข เช่น งานเขียนสารคดี ของ อรสม สุทธิสาคร หนึ่งในนักเขียนสารคดีที่ผลงานโดดเด่นด้านการนำเสนอเนื้อหาเรื่องราวอีกด้านของปัญหาสังคมไทยให้ผู้อ่านได้รับรู้ เช่น เรื่องราวเกี่ยวกับการทำแท้ง หรือเรื่องของผู้หญิงขายบริการ มือปืน นักโทษแดนประหาร เป็นต้น ซึ่งเรื่องราวเหล่านี้จะต้องลงนามสัมภาษณ์จากแหล่งข้อมูลจริง ที่คนทั่วไปไม่สามารถเข้าถึงได้ง่าย ๆ อรสมได้นำเสนอปัญหาแง่มุมต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น ถ่ายทอดเรื่องราวที่เป็นการศึกษาชีวิตทั้งด้านบวกและลบ เพื่อเป็นวิทยาทานแก่ผู้อื่นอีกมากมาย เรื่องราวเหล่านี้ยังนับว่าเป็นปัญหาของสังคมไทยในปัจจุบันอีกด้วย เรื่องราวข้างต้นสะท้อนถึงบทบาทหน้าที่ของงานวรรณกรรมประเภทสารคดีที่สะท้อนปัญหาสังคม และแนวทางแก้ไขได้เป็นอย่างดี เช่นเดียวกันกับปัจจุบันนี้ ปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมก็เป็นปัญหาหนึ่งของสังคมโลก ที่ผู้คนกำลังตื่นตัวในเรื่องการอนุรักษ์ธรรมชาติกำลังเป็นกระแสที่ได้รับความความสนใจจากคนทั่วโลก ในประเทศไทยเอง การประสพภาวะวิกฤตสิ่งแวดล้อม ความเสื่อมโทรมของป่าไม้ ระบบนิเวศ และสัตว์ป่าก็เป็นอย่างรุนแรง เมื่อมีการรณรงค์และปลูกฝังความคิดในเรื่องดังกล่าว จึงทำให้ความสนใจในเรื่องธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กลายเป็นหัวข้อที่มีการหยิบยกมานำเสนอในงานสารคดีมาโดยตลอด นำเสนอปัญหาต่าง ๆ เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม เช่น ความเสื่อมโทรมของระบบนิเวศ ปัญหามลภาวะที่เกิดขึ้นจากการกระทำของมนุษย์

ในส่วนของการสารคดีเองก็มีเนื้อหาเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างธรรมชาติกับมนุษย์และปัญหาสิ่งแวดล้อม การรุกรานของมนุษย์เพื่อแสวงหาผลประโยชน์กับธรรมชาติ ปัญหาเหล่านี้เป็นสิ่งที่กระตุ้นให้นักเขียนสารคดีสร้างสรรค์ผลงานเกี่ยวกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมนำเสนอออกมาในแง่มุมที่หลากหลาย เช่น วีระศักดิ์ จันทร์สงแสง หนึ่งในนักเขียนสารคดีที่มีผลงานโดดเด่นในการนำเสนอเรื่องราวเกี่ยวกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ลักษณะเนื้อหาบอกเล่าถึงวิถีชีวิตของผู้คนที่มีความหลากหลาย ความสัมพันธ์กับธรรมชาติที่ตนอาศัยอยู่ ทั้งคนธรรมดาสามัญ คนชายขอบ คนชาติพันธุ์ ความเชื่อ วัฒนธรรมประเพณี แสดงความห่วงใยต่อสิ่งแวดล้อม ตีแผ่ให้เห็นปัญหาและวิกฤตทางสิ่งแวดล้อม ตลอดจนอนุรักษ์ฟื้นฟูสิ่งแวดล้อม ดิน ป่า ภูเขา โดยชี้ให้เห็นคุณค่าประโยชน์และความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม ดังเช่น ผลงานสารคดีในเล่ม “หลังม่านต้นไม้” ที่เขาได้นำเสนอเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างธรรมชาติกับคนชาติพันธุ์ปกากะญอ ที่ผู้คนส่วนใหญ่มองว่าพวกเขาเป็นคนที่ทำลายธรรมชาติ ตัดไม้ และถูกหน่วยงานข้าราชการกีดกันพวกเขาออกจากป่า ซึ่งเป็นที่อยู่อาศัยตั้งแต่บรรพบุรุษของตน ดังคำกล่าวที่ว่า “เพียงเสียเวลาไม่นานมานี้ โลกเริ่มแปรเปลี่ยน แผ่นดินร้อน แม่น้ำเน่า ต้นไม้ล้ม โลกกำลังจะขาดอากาศภาวะที่วิกฤตเหล่านี้มีศูนย์กลางอยู่ที่เมือง อันเนื่องมาจากความต้องการครอบครองและควบคุม และการแสวงใช้ทรัพยากรอย่างไม่เข้าใจและไม่รู้จักพอ ขณะที่โลกป่าถูกตราหน้าว่าล่าหลัง ยังห่างไกลจากมลภาวะที่เมืองกำลังประสบ เพราะคนป่าคอยไม่คิดจะจัดการหรือจะเอาชนะธรรมชาติ หากแต่เชื่อมตัวเองเข้าเป็นส่วนหนึ่งของสายใยธรรมชาติ ที่ถักทอสัมพันธ์กันเป็นระบบนิเวศอันยิ่งใหญ่และซับซ้อน หลังประกาศจัดตั้งอุทยานแห่งชาติอย่างเป็นทางการ อำนาจและสิทธิขาดในการดูแลจัดการป่าก็จะอยู่ที่หน่วยราชการเพียงส่วนเดียว และแนวนโยบายประการหนึ่งที่ห้วนกลั้วกันมากก็คือการแยกคนออกจากป่า ภายใต้กรอบคิดที่ว่าคนคือผู้ทำลาย

ความเชื่อนี้ไม่ใช่ความจริงสมบูรณ์ ยิ่งโดยเฉพาะสำหรับผู้คนอยู่กับป่า นี่เป็นสิ่งตรงกันข้าม คำว่าอนุรักษ์ไม่อยู่ในพจนานุกรมภูเขา คนที่นั่นไม่รู้จักรการทำลายจึงไม่ต้องมีการอนุรักษ์ ความเคารพนบถและจิตสำนึกแห่งการดูแลรักษาแยกไม่ออกจากลมหายใจของชีวิต จิตวิญญาณของคนเผ่าพันธุ์นี้ทำให้อบ ๆ หมูบ้านของเขาร่มรื่นกว่าบ้านของคนชาติพันธุ์อื่นใด เช่นนี้แล้วใครจะปฏิเสธได้ว่าชนเผ่าปกากะญอไม่มีผลสำคัญต่อความอยู่รอดของโลก ปากากะญอ ทะนุถนอมธรรมชาติดุจเดียวกับชีวิตตน พรุ่งนี้...ถ้าหากเขาถูกอพยพออกไป จะหาใครที่ไหนดารักษาป่าและแม่น้ำเงาได้ดีเท่านี้” (วีระศักดิ์ จันทร์สงแสง, 2548 :119)

จะเห็นได้ว่า วีระศักดิ์ได้นำเสนอเรื่องราวปัญหาเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมที่เกิดจากความต้องการใช้ทรัพยากรอย่างไม่จำกัดของคนในเมือง ซึ่งเป็นสาเหตุทำให้เกิดปัญหาที่ว่านี้ แต่คนชาติพันธุ์ปกากะญอที่อาศัยอยู่กับป่ามาตั้งแต่บรรพชนกลับถูกมองว่าเป็นผู้ทำลายป่า ทำลายบ้านของตนเอง ทั้งที่หลักฐานที่ชัดเจนที่ว่าใครคือ ผู้ทำลายธรรมชาติมากที่สุด ก็คือคนในเมือง ภายในเนื้อหานอกจากจะเต็มไปด้วยเรื่องราวปัญหาของธรรมชาติและมายาคติทางชาติพันธุ์กับการอนุรักษ์ธรรมชาติ ที่เป็นปัญหาไม่จบสิ้น เรายังได้เห็นด้านกลวิธีการนำเสนอเนื้อหาสารคดีของวีระศักดิ์ ที่นำเสนอข้อมูลอย่างรอบด้าน ทั้งการเก็บรวบรวมข้อมูลรอบด้านมานำเสนอ เช่น การลงไปเก็บข้อมูลพื้นที่จริง ข้อมูลด้านการสัมภาษณ์ ข้อมูลเอกสารอ้างอิงวิชาการที่น่าเชื่อถือ ผสมผสานกับกลวิธีการนำเสนอออกมาอย่างสร้างสรรค์ ด้วยชั้นเชิงและพลังของภาษาทำให้อ่านเกิดจินตภาพ กระตุ้นใจผู้อ่านให้เกิดความเข้าใจและสอดแทรกอุดมการณ์เชิงนิเวศให้ผู้อ่านได้เห็นคุณค่าของธรรมชาติมากยิ่งขึ้น

ด้วยผลงานที่นำเสนอและกลวิธีการนำเสนอสารคดีที่โดดเด่นที่กล่าวไว้ข้างต้น ทำให้วีระศักดิ์ จันทร์สงแสง มีผลงานตีพิมพ์มากมายและต่อเนื่อง ทำให้เขาได้รับรางวัลจากสถาบันต่างๆ ที่เกี่ยวกับผู้มีผลงานด้านการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เช่น รางวัลลูกโลกสีเขียวถึง 2 ครั้ง ในปี พ.ศ. 2545 สารคดีเรื่อง “เลียบดอยยาว เล่าชีวิตคนเมี้ยนและป่าภูส่น” และปี พ.ศ. 2551 ในสารคดีเรื่อง “ผองชีวิตในป่าทาม : ป่าชายเลนน้ำ

จิตของแผ่นดินอีสาน” และในปีล่าสุด 2560 วีระศักดิ์ได้รับรางวัลผู้อุทิศตนเพื่อสิ่งแวดล้อม สาขาศิลปินเพื่อสิ่งแวดล้อม จากมูลนิธิสิ่งแวดล้อมศึกษา และรางวัลวรรณกรรมแม่น้ำโขง หรือแม่น้ำโขงอวอร์ด (Mekong River Literature Award : MERLA) การศึกษางานสารคดีของวีระศักดิ์ จันทร์สงแสงภายใต้กรอบแนวคิดวรรณกรรมวิจารณ์เชิงนิเวศจึงสามารถทำให้เห็นแนวคิดเกี่ยวกับการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม พร้อมทั้งแสดงให้เห็นบทบาทถึงความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติที่เชื่อมโยงกันในทางกายภาพ ทางด้านจิตวิญญาณและทางด้านสังคม เป็นการแสดงแนวคิดที่ให้ความสำคัญของธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม อันแสดงให้เห็นการดำรงอยู่ของสรรพสิ่งที่เชื่อมโยงกันนำไปสู่แนวคิดการอนุรักษ์และการอยู่กับธรรมชาติอย่างสันติ

ด้วยเหตุผลที่กล่าวมาข้างต้น ทำให้ผู้วิจัยสนใจที่จะศึกษากรณีในการนำเสนอโนทัศน์เชิงนิเวศในงานเขียนสารคดีของวีระศักดิ์ จันทร์สงแสง ทั้งนี้เพื่อให้เห็นถึงเรื่องราวของธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่มีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับมนุษย์ ซึ่งถือเป็นสิ่งที่ผู้เขียนได้พยายามรังสรรค์ความคิด จินตนาการ ความรู้ รวมถึงประสบการณ์ต่าง ๆ อันเป็นฝีมือลายมือลงไปในงานเขียนนั้น

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

เพื่อศึกษากลวิธีในการนำเสนอโนทัศน์เชิงนิเวศในงานเขียนสารคดีของวีระศักดิ์ จันทร์สงแสง

วิธีการศึกษา

การศึกษาเพื่อให้เห็นถึงกลวิธีในการนำเสนอโนทัศน์เชิงนิเวศในงานเขียนสารคดีของวีระศักดิ์ จันทร์สงแสง ผู้เขียนได้รวบรวมข้อมูลตัวบท โดยเลือกงานเขียนสารคดีที่มีเนื้อหาการนำเสนอภาพของธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเฉพาะที่ได้รับการตีพิมพ์และมีการเผยแพร่แล้ว จำนวน 2 เล่ม รวมสารคดีทั้งหมด 4 เรื่อง ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

- 1 หนังสือสารคดีชุด “หลังม่านต้นไม้” (พ.ศ. 2548) ประกอบด้วยสารคดีจำนวน 2 เรื่อง ดังนี้
 - 1.1 แม่เงา แม่น้ำโขงเพราะหัวใจคน
 - 1.2 ไร่ข้าว หนาวละอองฝน และทุ่งขุนเขาที่แม่แฮใต้
2. หนังสือสารคดีชุด “อีสานบ้านเฮา” (พ.ศ. 2555) ประกอบด้วยสารคดีจำนวน 2 เรื่อง ดังนี้
 - 2.1 หลากชีวิตในทุ่งทาม
 - 2.2 หัวเราะและน้ำตา ในทุ่งกุลาร้องไห้

ผลการศึกษา

ผลจากการศึกษางานเขียนสารคดีของวีระศักดิ์ จันทร์สงแสง พบการนำเสนอโนทัศน์เชิงนิเวศผ่านการใช้กลวิธีอยู่ 3 ลักษณะ ได้แก่ กลวิธีทางการใช้คำศัพท์ กลวิธีทางการใช้อุปมาอุปไมย และกลวิธีทางการอ้างถึง ดังมีรายละเอียดตามลำดับต่อไปนี้

1. กลวิธีทางการใช้คำศัพท์

คำในภาษามีความสำคัญอย่างยิ่งในการสื่อสาร การเลือกใช้ถ้อยคำอาจบอกเจตนาของผู้ส่งสารได้ (สิริขญา คอนกรีต, 2556: 190) จากการศึกษาสารคดีของวีระศักดิ์ จันทร์สงแสง พบว่ามีการใช้คำศัพท์ที่เป็นการเลือกสรรถ้อยคำที่หลากหลายซึ่งสะท้อนให้เห็นมโนทัศน์เชิงนิเวศภายใต้ภาพความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ ทั้งการใช้คำศัพท์ในการตั้งชื่อเรื่อง และการเรียกกลุ่มคน ดังมีรายละเอียดตามลำดับต่อไปนี้

1.1 การใช้คำศัพท์ในการตั้งชื่อเรื่อง

ชื่อเรื่องเป็นส่วนแรกที่จุดประกายความสนใจให้กับผู้อ่านต้องการติดตามเนื้อหาของเรื่องว่าจะดำเนินการไปอย่างไร ชื่อเรื่องเป็นองค์ประกอบที่สำคัญของสารคดี เพราะเป็นส่วนแรกสุดที่ผู้อ่านมองเห็น และอยากอ่านเรื่องราวที่เขียน การตั้งชื่อเรื่องสารคดีไม่มีสูตรสำเร็จหรือหลักเกณฑ์ที่ตายตัว ผู้เขียนมีอิสระเต็มที่ในการตั้งชื่อสารคดีที่ตนเขียน การตั้งชื่อเรื่องจึงเป็นขั้นตอนที่สำคัญ (ธัญญา สังขพัฒน์านนท์, 2556: 66) จากการศึกษาผลงานสารคดีของวีระศักดิ์ จันทรสังแสง พบว่าการตั้งชื่อเรื่องเพื่อทำให้อ่านเกิดข้อถกเถียงถึงเรื่องราวของธรรมชาติที่มีความเกี่ยวข้องกับสัมพันธ์กับมนุษย์ อย่างเช่นการตั้งชื่อเรื่องในหนังสือสารคดีชุด “หลังม่านต้นไม้” เรื่อง *ไร่ข้าว หนาวละอองฝน และทุ่งขุนเขาที่แม่แฮใต้* หรือ *แม่เงา แม่น้ำใสเพราะหัวใจคน* หรือการตั้งชื่อเรื่องในหนังสือสารคดีชุด “อีสานบ้านเฮา” เรื่อง *หลากหลายชีวิตในทุ่งทาม* และ *หัวเราะและน้ำตาในทุ่งกุลาร้องไห้* จะเห็นว่าการตั้งชื่อเรื่องเหล่านี้สะท้อนให้เห็นถึงการเล่นคำสำนวนที่มีความหมายโดยนัย ทั้งนี้ก็เพื่อให้เกิดความสงสัย หรือตั้งคำถามเกี่ยวกับสิ่งที่ผู้เขียนต้องการบอกเล่าเรื่องราวความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติอย่างไรภายใต้ชื่อเรื่องเหล่านี้

1.2 การใช้คำศัพท์ในการเรียกกลุ่มคน

คำเรียกบุคคลหรือสิ่งใดสิ่งหนึ่ง (name and meaning) มักจะเกี่ยวข้องกับปฏิบัติทางสังคม การเรียกชื่อจึงเป็นกลวิธีทางภาษาวีธีหนึ่ง que แสดงให้เห็นมุมมองและความคิดเกี่ยวกับสิ่งที่กล่าวถึงได้เป็นอย่างดี (จันทิมา อังคพณิกิจ, 2561: 184) จากการศึกษาผลงานสารคดีของวีระศักดิ์ จันทรสังแสง พบมีการใช้คำเรียกกลุ่มคนที่หลากหลายและยังสื่อความหมายให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติในบริบทพื้นที่ที่แตกต่างกันไป เช่นในสารคดีเรื่อง *ไร่ข้าว หนาวละอองฝน และทุ่งขุนเขาที่แม่แฮใต้* ได้ใช้คำเรียกกลุ่มคนที่มีวิถีการดำรงชีวิตที่ต้องอาศัยพึ่งพาธรรมชาติในบริเวณพื้นที่สูงตามแหล่งเขา ดังความตอนหนึ่งในสารคดีเรื่องนี้ว่า

“ในหน้าฝนอย่างนี้ผ่านไปถึงเทือกดอยไหนก็ยังมีไร่ข้าว บางวูบอารมณ์อาจรู้สึกสะเทือนใจที่ป่าเขาต้องมีรอยเว้าแหว่งเพราะคนบนภูเขา เมื่อคิดอย่างมีเหตุผลมันก็เป็นธรรมดาไม่ใช่หรือ ที่คนอยู่ดินก็ทำกินจากดิน คนอยู่ริมน้ำก็ต้องกินต้องใช้แม่น้ำ คนอยู่ป่าก็ต้องกินต้องใช้ประโยชน์จากป่า

สิ่งสำคัญจึงอยู่ที่การใช้ประโยชน์และการรักษาให้คงอยู่ได้อย่างยั่งยืน คนใช้ดินทำให้ดินเสื่อมโทรมลงหรือไม่? คนอยู่ริมแม่น้ำทำให้น้ำเน่าเสียไหม? คนอยู่ป่าทำให้ป่าลดน้อยลงหรือเปล่า? ปรากฏการณ์เหล่านี้ต่างหากที่ควรนำเกณฑ์ในการกล่าวหากระทั่งถึงชั้นลงโทษลงทัณฑ์

(วีระศักดิ์ จันทรสังแสง, 2548: 96)

จากตัวอย่างสารคดีที่ยกมาข้างต้น จะเห็นว่าการใช้คำเรียกชื่อกลุ่มคน เช่น คนบนภูเขา คนภูคนป่าดอย เป็นการเรียกแทนชื่อกลุ่มคนออกตามสภาพทางภูมิศาสตร์ เพื่อบ่งชี้ให้เห็นถึงหลักแหล่งหรือถิ่นที่อยู่อาศัย รวมถึงวิถีการดำรงชีวิตที่ยังคงพึ่งพาธรรมชาติในแง่การทำมาหากิน ซึ่งหมายถึงกลุ่มชาติพันธุ์ปากเอะญอที่อาศัยบนพื้นที่ภูเขาสูงในบ้านแม่แฮใต้ อ.แม่แจ่ม จ.เชียงใหม่

2 กลวิธีการการใช้อุปลักษณ์

อุปลักษณ์คือการเปรียบที่ไม่มีคำเปรียบเทียบปรากฏให้เห็น แต่เป็นการเปรียบเทียบโดยนัยอย่างหนึ่งไปสู่ความคิดหนึ่ง หากจะเปรียบกับสิ่งใดก็จะนำลักษณะเด่นของสิ่งนั้นมากล่าวทันที จากการศึกษางานเขียนสารคดีของวีระศักดิ์ จันทรสังแสง พบว่ามีการใช้อุปลักษณ์ที่เป็นการเปรียบเพื่อสื่อความคิดที่โยงใยกับธรรมชาติ ทั้งการใช้อุปลักษณ์เชิงภาพพจน์ และเชิงมโนทัศน์ ดังมีรายละเอียดตามลำดับต่อไปนี้

2.1 การใช้อุปลักษณ์เชิงภาพพจน์

อุปลักษณ์เชิงภาพพจน์เป็นการใช้ภาษาเพื่อแสดงการเปรียบเทียบในลักษณะที่นำเอาสิ่งที่ต่างกัน 2 สิ่ง หรือมากกว่า แต่มีคุณสมบัติบางประการร่วมกัน หรือคล้ายคลึงกันมาเปรียบเทียบกัน ในลักษณะการเปรียบเทียบโดยใช้คำเชื่อม “เป็น” ซึ่งอาจรวมไปถึงการใช้ความเปรียบแบบอุปมาที่เป็นการเปรียบเทียบเหมือนด้วย เป็นต้นว่าเธอสวยเหมือนดอกไม้ (จันทิมา อังคพณชกิจ, 2561: 209) โดยการเปรียบเทียบในลักษณะนี้ถือเป็นการใช้ภาษาสร้างความหมายเชิงจินตนาการ เพื่อให้เห็นภาพจากภาษาที่เปรียบเทียบนั้น โดยการเปรียบเทียบแบบอุปลักษณ์เชิงภาพพจน์นี้มักนิยมใช้ในตัวบทวรรณกรรมและตัวบทการประพันธ์ เช่นในสารคดีเรื่อง *หลากหลายชีวิตในทุ่งทาม* โดยเนื้อหาได้บอกเล่าถึงป่าทามอันเป็นเหมือนสิ่งที่มีความสำคัญต่อวิถีชีวิตทั้งนี้เพื่อสะท้อนความอุดมสมบูรณ์ที่ธรรมชาติมอบให้ ดังความตอนหนึ่งในสารคดีเรื่องนี้ว่า

“ป่าทามเป็นมดลูกของแม่น้ำโตของแผ่นดิน” นักวิชาการให้สมญาป่าทามในความหมายว่าเป็นแหล่งกำเนิดอาหารให้แก่แผ่นดินและป่าที่มีความสำคัญต่อระบบนิเวศอย่างยิ่ง ช่วยชะลอการไหลของกระแสน้ำหลากและกรองเอาตะกอนธาตุอาหารไว้ในบึงทาม ก่อนสายน้ำจะไหลลงสู่แม่น้ำใหญ่ออกสู่ทะเล

แต่หนุ่มลูกแม่น้ำมุนแห่งหมู่บ้านหาลูฮี บอกว่า “ป่าทามเป็นตู้กับข้าวของชาวบ้าน” ด้วยในทามนั้นมีทุกอย่างที่กินให้ได้เก็บหาตลอดทั้งปี และเป็นอยู่เช่นนี้มาแต่บุพกาล”

(วีระศักดิ์ศักดิ์ จันทรสังแสง, 2555: 21-22)

จากตัวอย่างสารคดีที่ยกมาข้างต้น จะเห็นว่าธรรมชาติเปรียบเหมือนเป็นแหล่งให้กำเนิดชีวิต ดังปรากฏถ้อยคำว่า “มดลูก” ซึ่งเป็นที่อยู่ของทารกในครรภ์ หากมดลูกของผู้หญิงผิดปกติก็ไม่สามารถตั้งครรถ์ได้ เป็นสิ่งที่ผู้เขียนพยายามสื่อความคิดเพื่อโยงใยกับธรรมชาติว่ามีความสำคัญต่อวิถีชีวิตต่าง ๆ หรือการเปรียบธรรมชาติเป็นเหมือนแหล่งอาหารที่มีความสำคัญต่อวิถีการดำรงชีวิตของผู้คน ดังปรากฏถ้อยคำว่า “ตู้กับข้าว” ซึ่งเป็นแหล่งที่เก็บอาหารการกิน

2.2 การใช้อุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์

อุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์เป็นการใช้อุปลักษณ์ที่ไม่ได้มุ่งเน้นไปที่การเปรียบเทียบ หรือมิได้ตั้งใจเปรียบเทียบ แต่เป็นการใช้ภาษาของคนในสังคมหนึ่งโดยไม่รู้ตัว เป็นการสื่อโดยใช้ถ้อยคำที่อยู่ในแวดวงอีกความคิดหนึ่งมาสื่อหรืออธิบายสิ่งนั้น (จันทิมา อังคพณชกิจ, 2561: 209) มโนอุปลักษณ์จึงเป็นความคิดซึ่งมีลักษณะเป็นความเปรียบซึ่งสามารถใช้เป็นเครื่องสะท้อนความคิดความเชื่อของผู้ใช้ภาษาได้ เช่นในสารคดีเรื่อง *แม่เงา แม่น้ำใสเพราะหัวใจคน* โดยเนื้อหาได้บอกเล่าถึงความเป็นธรรมชาติที่เป็นเหมือนอ้อมกอดที่ให้ความอบอุ่น ดังความตอนหนึ่งในสารคดีเรื่องนี้ว่า

“ทิวเทือกเขาที่เรียงรายและลับเร้นอยู่ในสายตา มิได้แค่เป็นแหล่งกำเนิดแม่น้ำ หากยังโอบอ้อมชุมชนคนภูเขาจำนวนหลายสิบหมู่บ้านเอาไว้ในอ้อมแขนอย่างอบอุ่น ไหล่เรียงจากปลายน้ำไปทางต้นน้ำ นับได้ว่ามีหมู่บ้านแม่หลุย บ้านโหลทะ บ้านล่อตอก บ้านกูแปะทะ บ้านแมลายอคี บ้านโถ่แปะทะ บ้านที่สะนอ

โกร บ้านแมคู้ทะ บ้านจือทะ บ้านปะนอยเด แมฮะคี บ้านคอปี้ บ้านทีกลทะ และอีกมากมายหลายชุมชนที่ไม่รู้จักนาม”

(วีระศักดิ์ จันทรส่งแสง, 2548: 111-112)

จากตัวอย่างสารคดีที่ยกมาข้างต้น จะเห็นว่าความเป็นธรรมชาตินอกจากจะสื่อความหมายในมิติทางกายภาพแล้ว ยังสื่อความหมายในมิติทางสังคมวัฒนธรรมการรับรู้หรือสื่อให้เห็นภาพที่ชัดเจนขึ้น โดยคำว่า “โอบอ้อม” หรือ “อ้อมแขน” สะท้อนมโนทัศน์ของความห่วงใย ความเอื้ออาทร ความหวังดี เป็นต้น เช่นเดียวกับในสารคดีเรื่อง คนตัดยาง โดยเนื้อหาได้บอกเล่าถึงการเรียนรู้ที่อยู่กับธรรมชาติ จากการสังเกตเรียนรู้จักภูมิปัญญาดั้งเดิมที่ได้รับการถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่น ดวงดาวเปรียบเป็นเข็มทิศบอกเวลา สะท้อนถึงการสังเกตเรียนรู้ของคนภาคใต้ได้เป็นอย่างดี ดังความตอนหนึ่งในสารคดีเรื่องนี้ว่า

3 กลวิธีการอ้างอิงถึง

การอ้างอิง คือการใช้ถ้อยคำที่เป็นข้อมูลต่าง ๆ เพื่อใช้เป็นหลักฐานในการอ้างอิงซึ่งจะทำให้ข้อมูลดังกล่าวได้รับการยอมรับและเกิดความน่าเชื่อถือด้วย จากการศึกษางานเขียนสารคดีของวีระศักดิ์ จันทรส่งแสง พบมีการอ้างอิงแหล่งข้อมูลที่หลากหลายเพื่อนำมาสนับสนุนแนวความคิดของผู้เขียนซึ่งสะท้อนให้เห็นมโนทัศน์เชิงนิเวศภายใต้ภาพความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ ทั้งการอ้างอิงข้อมูลจากเอกสารทางวิชาการ และการสัมภาษณ์ ดังมีรายละเอียดตามลำดับต่อไปนี้

3.1 การอ้างอิงข้อมูลจากเอกสารทางวิชาการ

การอ้างอิงข้อมูลจากเอกสารทางวิชาการนั้นน่าเชื่อถือเป็นอย่างมาก เนื่องจากเป็นเอกสารที่มีหลักฐานเป็นลายลักษณ์อักษร สามารถสืบค้นถึงแหล่งที่มาของข้อมูลได้อย่างชัดเจนด้วยการอ้างอิงเอกสารทางวิชาการนั้นมีประโยชน์ต่อผู้อ่านอย่างยิ่ง เนื่องจากข้อมูลในส่วนนี้เป็นการค้นคว้าเพิ่มเติมของผู้เขียนสารคดีมีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างงานให้มีเนื้อหาที่สมบูรณ์และมีความน่าเชื่อถือมากที่สุด เช่นในสารคดีเรื่อง *หัวเราะและน้ำตา ในทุ่งกุลาร้องไห้* ผู้เขียนได้อ้างอิงข้อมูลเอกสารทางวิชาการ ในประเด็นการสำรวจความอุดมสมบูรณ์ในพื้นที่นาทามราชไศล จังหวัดศรีสะเกษ พื้นที่นาทามมีความอุดมสมบูรณ์เป็นพื้นที่ที่เหมาะสมสำหรับการเพาะปลูกข้าวทำให้ได้ผลผลิตมากกว่าเมื่อเทียบกับพื้นที่อื่น นาทามเป็นพื้นที่ที่อุดมด้วยแร่ธาตุสารอาหารในดิน ปลูกข้าวโดยไม่ต้องใช้สารเคมีในการเร่งผลผลิตให้มาก ประกอบกับการอ้างอิงงานวิจัยจากอาจารย์มหาวิทยาลัยมาสนับสนุนเพิ่มความน่าเชื่อถือ ดังความตอนหนึ่งในสารคดีเรื่องนี้ว่า

“นาแซงในบึงคล้าของแม่ใหญ่ท่อน คำใบ อยู่ริมทางสายดอนงูเหลือม (ราชไศล ศรีสะเกษ)-ดอนแรด (รัตนบุรี สุรินทร์) ซึ่งทอดผ่านสันเขื่อนข้ามไปบนลำน้ำมูนด้วย แม่ใหญ่รับทอดที่นาแห่งนี้มาจากย่าขนาดของผืนนา ไม่กว้างใหญ่เกินจะทำด้วยแรงของหญิงชราตัวคนเดียว และก็ไม่น้อยเกินพอกินได้ตลอดปี บัดนี้แม่ใหญ่อายุ 72 แล้ว แต่ก็ยังแข็งแรงทำมาหากินเองได้ นาทามไม่ต้องลงทุนแต่ต้องลงแรงในการเพาะปลูก

ถอนต้นผิวดันหญ้าออก ย่ำดินจนเป็นเทือก ถอนกล่ำมาปักดำ ทั้งช่วงไปซึก 3 เดือนก็ได้เกี่ยว ไม่ต้องใส่ปุ๋ยไม่ต้องไถยา ปลูกในช่วงหน้าหนาว เข้าหน้าแล้งก็ได้เกี่ยว

ข้อมูลจากการศึกษาของนักวิชาการมหาวิทยาลัยขอนแก่น (รศ.ประสิทธิ์ คุณรัตน์) พบว่าในนาทามเป็นแหล่งที่อุดมสมบูรณ์ที่สุดของกลุ่มน้ำนาทามให้ผลผลิตสูงกว่านาทุ่งถึง 25 เปอร์เซ็นต์ โดยไม่ต้องเพิ่มปัจจัยการผลิต ปุ๋ยหรือยาฆ่าแมลง ผลผลิตข้าวนาทามสูงถึง 684.6 กิโลกรัมต่อไร่ ขณะที่นาทุ่งในภาคอีสานโดยทั่วไปให้ผลผลิตราว 350-400 กิโลกรัมต่อไร่

นาทามของแม่ใหญ่ท่อนใส่ข้าวปลูกกระสอบเดียวได้ข้าวตั้ง 30-40 กระสอบ”

(วีระศักดิ์ จันทร์สงแสง, 2555 : 29-30)

จากตัวอย่างสารคดีที่ยกมาข้างต้น จะเห็นว่าผู้เขียนได้มีการอ้างอิงข้อมูลจากเอกสารทางวิชาการ ซึ่งการอ้างอิงข้อมูลในลักษณะดังกล่าวนี้ ก็เพื่ออธิบายให้เห็นว่าแต่เดิมพื้นที่ความสัมพันธ์ระหว่างชาวบ้านกับธรรมชาติแต่เดิมอยู่อย่างเรียบง่าย ผสมผสานกลมกลืนกับธรรมชาติ มนุษย์เป็นผู้ดูแลธรรมชาติ ธรรมชาติก็โอบอุ้มมนุษย์ในด้านวิถีการดำรงชีวิต แต่เมื่อการพัฒนาที่มาจากภาครัฐก็ส่งผลต่อวิถีชีวิตของชาวบ้านไปอย่างสิ้นเชิง ข้อมูลเหล่านี้จึงเป็นสิ่งที่ช่วยยืนยัน และให้น้ำหนักต่อการนำเสนอเรื่องราวเหล่านี้ในงานเขียนนั่นเอง

3.2 การอ้างอิงข้อมูลจากบทสัมภาษณ์

การอ้างอิงบุคคลที่สัมภาษณ์จากปากคำของผู้ให้แหล่งข้อมูล ผู้เชี่ยวชาญผู้สันทัดกรณี เจ้าของเรื่อง เจ้าของถิ่นหรือผู้มีส่วนร่วมผู้เห็นเกี่ยวข้องกับประเด็นที่ผู้เขียนสนใจที่เป็นผู้รู้จริงในเรื่องนั้น ๆ เป็นข้อมูลที่ผู้เขียนไปพูดคุยซักถาม สอบทาน รับฟังมาด้วยตนเอง อาจเป็นการบอกเล่าหรือเป็นการสัมภาษณ์แบบถามตอบจริงจัง การสัมภาษณ์เป็นวิธีการหาข้อมูลที่ดีที่สุดวิธีหนึ่ง ข้อมูลจากการสัมภาษณ์บุคคลช่วยให้สารคดีมีความน่าสนใจและน่าเชื่อถือ เพราะเป็นข้อยืนยันว่าผู้เขียนได้ลงพื้นที่ไปเก็บข้อมูลจริง (ธัญญา สังขพันธานนท์, 2556 : 50) ข้อมูลจากการสัมภาษณ์นอกจากจะนำมาประมวลเป็นความรู้และข้อเท็จจริงในประเด็นที่เขียนแล้ว คำพูดของบุคคลที่ให้กับบุคคลที่สัมภาษณ์ก็สามารถนำมาอ้างอิงหรือแทรกลงเนื้อหา ยังเป็นการนำเสนอความรู้เพิ่มเติมให้แก่ผู้อ่านอีกด้วย โดยข้อมูลจากการสัมภาษณ์นั้นมักจะเป็นประสบการณ์ตรงหรือข้อคิดอันมีประโยชน์ที่อ่านสามารถนำไปปรับใช้ได้จริงอีกด้วย เช่นในสารคดีเรื่อง *หัวเราะและน้ำตา ในทุ่งกุลาร้องไห้* ผู้เขียนมีการอ้างอิงนักวิจัยที่สัมภาษณ์ในประเด็นสถานการณ์ถึงช่วงทุ่งกุลาร้องไห้ที่มีการเปลี่ยนแปลง พร้อมทั้งระบุถึงปัจจัยหลายอย่างที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางธรรมชาติและสภาพแวดล้อมที่ลดลง การสัมภาษณ์นักวิจัยที่มีความเชี่ยวชาญด้านพื้นที่ทุ่งกุลาร้องไห้ เพื่อให้มีความน่าเชื่อถือของข้อมูลที่น่าเสนอ ดังความตอนหนึ่งในสารคดีเรื่องนี้ว่า

“นักวิจัยท้องถิ่นบ้านเมืองบัวเรียกสถานการณ์ในช่วงนั้นว่า เป็นยุคทุ่งกุลาร้องไห้มีถนนหนทาง ไฟฟ้า โทรทัศน์เข้ามา ทางราชการมาขุดคลองทำทางไรร่นา รถไถเดินตามเข้ามา เทคโนโลยีต่าง ๆ เข้ามา ควาย เกวียนก็หมด ข้าวหอมมะลิเข้ามาได้รับความนิยม ข้าวพันธุ์พื้นบ้านเลยหายไป ปูปลาในน้ำแต่ก่อนจะเลือกจับเอาแต่ตัวใหญ่ ๆ ตัวเล็กไม่เอา เดียวนี้กลับกัน พอทางสะดวก การค้าขายมีมาก ทรัพยากรจึงลดลง ป่าไม้หายไป

ไม่ยุคาลิปต์สตอนเข้ามาแรก ๆ ชาวบ้านไม่รับ เพราะรู้ว่ามันจะกินอาหารในดินหมด รัฐบาลก็ให้เอกชนเข้ามาปลูกในที่สาธารณะ ต่อมาก็ปลูกตามข้างทาง พอใหญ่ก็ตัดขาย ได้เงินดี ชาวบ้านเลยตัดไม้ธรรมชาติทิ้ง ปลูกยูคาฯ เอ็นจีโอมาบอกว่ายูคาฯ จะทำให้บ้านเราเป็นทะเลทราย แต่รัฐบาลบอกว่ามันไม่ก่อปัญหา ก็เป็นข้อถกเถียงกันอยู่ แต่ชาวบ้านบอกว่าปลูกยูคาฯ ไม่เหมือนทำนา มันเป็นไม้ปลูกง่ายตายยาก ทนแล้งปลูกแล้วได้แน่ มันให้ความอยู่รอดกับเขา ไม่เหมือนข้าวที่ต้องเสี่ยงกับน้ำท่วมฝนแล้ง”

(วีระศักดิ์ จันทร์สงแสง, 2555 : 100)

จากตัวอย่างสารคดีที่ยกมาข้างต้น จะเห็นว่ามีการอ้างอิงแหล่งข้อมูลจากการสัมภาษณ์ในงานสารคดีเรื่องนี้ ส่วนหนึ่งก็มีการอ้างอิงข้อมูลจากการลงพื้นที่ของนักวิจัยที่เข้าไปสำรวจ และศึกษาผลกระทบ

ต่าง ๆ จากการพัฒนาในเชิงเทคโนโลยีต่าง ๆ จนทำให้วิถีชีวิตของชาวบ้านซึ่งแต่ก่อนมีความสัมพันธ์กับธรรมชาตินั้นเปลี่ยนไปจากเดิม ซึ่งข้อมูลเหล่านี้ช่วยให้การนำเสนอข้อมูลมีความน่าเชื่อถือ ด้วยเป็นการเก็บจากข้อมูลในพื้นที่จริง

สรุปและอภิปรายผล

จากการศึกษางานเขียนสารคดีของวีระศักดิ์ จันทร์สงแสง พบว่ากลวิธีการนำเสนอมนต์เสน่ห์เชิงนิเวศนั้นมีทั้งการใช้คำศัพท์ การใช้อุปมาอุปไมย และการอ้างอิง กล่าวคือกลวิธีการใช้คำศัพท์พบมีการใช้คำศัพท์ในการตั้งชื่อเรื่อง และการเรียกกลุ่มคนโดยได้นำเสนอให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติตามแต่ละสภาพภูมิศาสตร์ที่มีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับทั้งอาชีพ ความเชื่อ และความเป็นชาติพันธุ์ที่ยังคงต้องพึ่งพาอาศัยธรรมชาติในแง่วิถีการดำรงชีวิต อีกทั้งกลวิธีการใช้อุปมาอุปไมยพบมีการใช้อุปมาอุปไมยเชิงภาพพจน์ และเชิงมนต์เสน่ห์โดยได้นำเสนอให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติที่ต่างต้องพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันไม่แฉ่ใดก็แฉ่หนึ่ง การเปรียบเทียบการใช้อุปมาอุปไมยจึงเป็นเจตนาของผู้เขียนที่ต้องการถ่ายทอดความจริงเหล่านี้ลงไป ตลอดจนกลวิธีการอ้างอิงพบมีการอ้างอิงข้อมูลจากเอกสารทางวิชาการ และจากบทสัมภาษณ์โดยได้นำเสนอให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติจากข้อมูลที่เป็นจริง มีการศึกษาในทางวิชาการรวมถึงจากคำบอกเล่าของชาวบ้านจากงานในภาคสนามด้วย ซึ่งการนำเสนอมนต์เสน่ห์เชิงนิเวศผ่านกลวิธีต่าง ๆ เหล่านี้ ช่วยให้เห็นถึงความสามารถอันเป็นฝีมือของผู้เขียนอย่างวีระศักดิ์ จันทร์สงแสง ที่ได้รังสรรค์ความคิด จินตนาการ ความรู้ รวมถึงประสบการณ์เพื่อถ่ายทอดเรื่องราวต่าง ๆ ลงไปในงานเขียนได้อย่างน่าสนใจ

ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาวิธีการนำเสนอมนต์เสน่ห์เชิงนิเวศในงานเขียนสารคดีของวีระศักดิ์ จันทร์สงแสงอันเป็นฝีมือของผู้เขียนที่พยายามรังสรรค์ความคิด จินตนาการ ความรู้ รวมถึงประสบการณ์เพื่อถ่ายทอดเรื่องราวต่าง ๆ ลงไปในงานเขียนนี้ ช่วยทำให้เห็นภาพความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติอย่างหลากหลาย ด้วยเหตุนี้ ผู้เขียนมองว่าหากมีการศึกษาในประเด็นนี้ผ่านงานเขียนประเภทอื่น ๆ เป็นต้นว่า กวีนิพนธ์ เรื่องสั้น ก็น่าจะทำให้เห็นถึงแนวคิดมนุษย์เป็นศูนย์กลาง และธรรมชาติเป็นศูนย์กลางที่ถูกนำเสนอออกมาได้ชัดเจนมากยิ่งขึ้นตามแต่ละสภาพภูมิศาสตร์ที่มีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับทั้งอาชีพ ความเชื่อ และความเป็นชาติพันธุ์ที่ยังคงต้องพึ่งพาอาศัยกันอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

บรรณานุกรม

- จันทิมา อังคณิกิจ. (2561). **การวิเคราะห์ข้อความ**. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ธัญญา สังขพันธ์ธานนท์. (2556). **การเขียนสารคดีภาคปฏิบัติ (พิมพ์ครั้งที่ 3)**. กรุงเทพมหานคร: อินทนิล.
- วนิดา บำรุงไทย. (2545). **สารคดีกลวิธีการเขียนและแนววิจารณ์**. กรุงเทพมหานคร: ศูนย์วิทยาศาสตร์.
- วีระศักดิ์ จันทร์สงแสง. (2548). **หลังม่านต้นไม้**. เชียงใหม่: สานใจคนรักป่า.
- วีระศักดิ์ จันทร์สงแสง. (2555). **อีสานบ้านเฮา**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สารคดี.
- สิริขญา คอนกรีต. (2556). **เพลงลูกทุ่งอีสาน : อัตลักษณ์และการเมืองเชิงวัฒนธรรมของคนอีสานพลัดถิ่น**. (ปริญาอักษรศาสตรดุษฎีบัณฑิต). สาขาวิชาภาษาไทย ภาควิชาภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, กรุงเทพมหานคร.